

УДК 330.101

І.А.ОСТРОВСЬКИЙ, Є.П.ДАНИЛЬЧЕНКО, кандидати екон. наук,
С.Б.ТИМОФІЄВА, О.А.ШЕКШУЄВ

Харківська національна академія міського господарства

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ

Розглядаються макроекономічні наслідки погіршення стану торговельного балансу України.

Однією з найбільш суперечливих в економіці України є ситуація із залученням іноземних інвестицій. Поліпшення інвестиційного клімату в державі залишається актуальною соціально-економічною і політичною проблемою. Хід подій спонукає робити комплексні оцінки з макроекономічних позицій. Сучасні суперечності іноземного інвестування в Україні досить повно проаналізовано в роботах Н.Бутко, В.Папп, В.Федоренко, І.Бачуріної [1-4] та ін. На нашу думку, своєрідний вплив на інвестиційні процеси в державі має погіршення стану зовнішньоторговельного балансу. Цей аспект потребує більш докладного розгляду. Поява нових суперечливих моментів збільшує ризики, які достатньо накопичені у вказаній сфері. Тому метою даної роботи є аналіз зрушень у динаміці й структурі експорту та імпорту товарів як чинників формування інвестиційного попиту в країні.

Показник чистого експорту країни як різниця між цифрами валового експорту та імпорту є одним з чотирьох складових розрахунку валового внутрішнього продукту держави витратним (розподільчим) методом. Величина чистого експорту може бути як позитивною, так і від'ємною. Домінування вивозу товарів за кордон над ввозом є визнанням факту випереджаючого зовнішнього попиту на національну продукцію порівняно з вітчизняним попитом на іноземні товари і напиви.

Українська зовнішня торгівля вступила у свій третій етап розвитку. *Перший етап* тривав до фінансової кризи 1998 р. і наступної трикратної девальвації гривні. Цей етап характеризувався стабільним зовнішньоторговельним дефіцитом на фоні інфляції та постійного спаду виробництва. Але саме домінуючий імпорт споживчих товарів у першу чергу дозволив компенсувати дефіцит продуктів для населення. Події 1998 р., проведення економічного експерименту в гірничо-металургійному комплексі й зростання світових цін на продукцію чорної металургії відкрили *другий етап* і дозволили вирівняти цифру торговельного балансу. Піком позитивного чистого експорту України став 2004 р., коли його цифра досягла 3,5 млрд. дол. Саме цей факт став запорукою

рекордного приросту ВВП на 12,1% [5]. Але структура українського експорту сигналізувала про те, що продукція індустріального третього технологічного укладу займає провідне місце в спеціалізації держави на світовому ринку. Питома вага чорних металів у загальному обсязі вивозу за підсумками 2006 р. перевищила 40%. Підтримувала зазначену тенденцію сприятлива світова цінова кон'юнктура: у 2007 р. світові ціни на сталь зросли на 72 % порівняно з 1997 р., а в ЄС – у 2,1 разів [4]. Тому Україна зберігає місце у першій сімці провідних країн-виробників сталі.

У першому півріччі 2007 р. від'ємне зовнішньоторговельне сальдо перевищило 3,1 млрд. дол. [5]. Якщо до цієї цифри додати обсяги контрабанди та інших тіншових схем імпорту, то різниця ще збільшиться. Причини даної тенденції закладені ще у 2005 р., з яким пов'язують початок *третього етапу*, коли уряд Ю.Тимошенко суттєво знизив імпортне мито, ініціював скасування пільг для технологічних парків, спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку. Одночасно ринкова ніша української металургійної продукції скоротилася, насамперед, під впливом китайської експансії. Зростання ціни на газ у 2006 р. і підвищення попиту на іноземну продукцію машинобудування прискорили темпи приросту вартості імпорту. Треба констатувати, що ввіз машинобудівної продукції пов'язаний з новими легковими автомобілями, вузлами для їх виробництва, а також побутовою технікою. Це визначено споживчим, а не інвестиційним бумом. За підсумками першого півріччя 2007 р., частка інвестиційного імпорту скоротилася з 17,2 до 16,8% [5]. Зростання у структурі імпорту частки споживчих товарів – більш обтяжуючий факт, ніж погіршення торговельного сальдо. Відомо, що держава може дозволити прогресуючий зовнішньоторговельний дефіцит лише у випадку лівової частки імпорту на високотехнологічне обладнання.

В останні десятиріччя від'ємне сальдо торговельного балансу – атрибут більшості європейських країн. А США мали його позитивну величину ще у 1975 р. Наші дефіцитні цифри менші, ніж у багатьох держав Центральної і Східної Європи. Проте на відміну від західних сусідів наш дефіцит не пов'язаний із структурними перетвореннями. Галузева структура іноземних інвестицій не є сприятливою. Основна їх частка припадає на банківський сектор, торгівлю і експортоорієнтовані галузі з малою доданою вартістю (металургія, хімія). На відміну від сусідніх країн, куди переносяться потужності відомих ТНК, у нас імпортозаміщуючі виробництва практично не розвиваються. Приплив валюти і збільшення золотовалютних резервів НБУ спираються, насамперед, на зростання зовнішніх запозичень. Це небезпечна тенден-

ція, адже борг необхідно повертати з відсотками з імовірністю гальмування економічного зростання.

Очевидно, що споживчий імпорт продовжує набирати обороти й за рахунок зростання номінальних доходів населення. Цьому сприяють дострокові вибори у Верховну Раду з традиційним популізмом політичних сил. Крім того, фактом є зростання інфляційних очікувань населення, яке поспішає вкласти гроші в якісні імпортні вироби. Ще одне небезпечне очікування пов'язується з імовірністю подорожчання природного газу.

Таким чином, економічна модель, що спирається на сировинний експорт, почутливий до кон'юнктурних коливань, і зростаючий споживчий попит, що в значній мірі покривається імпортом, все більше себе вичерпує. Потрібні структурні заходи стимулювання інвестиційного попиту на імпортні вироби, що є передумовою технологічного стрибка. В останні роки в експорті країн Центральної та Східної Європи зростає питома вага високотехнологічної продукції. У держави, що приєдналися до ЄС, вкладаються багатомільярдні інвестиції. Україна, яка має найгірший (крім Білорусі) в регіоні діловий клімат, поки що привабливим переважно для інвестування є банківський сектор. Наші бізнесмени не мають можливостей залучатися до системних технологічних змін за рахунок власних ресурсів. Місцевій продукції з малою доданою вартістю складно конкурувати з імпортом. Це лише посилює сировинну спрямованість національної економіки.

Вступ до СОТ погіршить ситуацію. Споживчий імпорт зростатиме ще швидше. У таких умовах ключовими заходами є міри із стимулювання як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. Першим кроком повинна стати підтримка інвестиційної активності не окремих галузей або регіонів, а ділового клімату у цілому. Тоді інвестиції почнуть шукати не сировинні експортоорієнтовані виробництва, а сектори з високими технологіями. Активізувати інвестиційну діяльність вітчизняним підприємствам допоможуть і податкові пільги. Чинне законодавство передбачає пільги лише для технопарків. Інші підприємці підкреслюють гальмуючу роль податку на додану вартість при ввозі інвестиційних товарів. Проте попередній досвід вказує на ризики надання пільгових преференцій при імпорті, коли під виглядом виробничого обладнання в країну ввозилися автомобілі, ігрові автомати і т.д.

Треба проробити питання відновлення економічних зон з особливим інвестиційним режимом. Оновлені зони з прозорими правилами функціонування повинні створюватися за територіальними принципами й відповідно до світової практики, що особливо актуально при вступі до СОТ.

Особливу стимулюючу роль можуть грати великі інфраструктурні проекти. Йдеться, насамперед, про багатомільярдні потреби для проведення чемпіонату Європи з футболу у 2012 р. Наприклад, у Харкові необхідні добудова стадіону, модернізація аеропорту, будівництво готелів вищих класів, реконструкція автодоріг і т.д. Досвід Португалії довів, що державні сприятливі умови для іноземних і національних інвесторів дозволяють не тільки залучити кошти, а і корисно експлуатувати побудовані об'єкти вже після проведення турніру.

Залучення іноземних інвестицій у близькому майбутньому зіштовхнеться з новими складностями. Очікується скорочення темпів зростання світового господарства. Це безпосередньо впливатиме на українську економіку з її високою експортною квотою (до 60%), тобто значною залежністю від коливань світових цін, валютних курсів, а в перспективі і фондових індексів. Іпотечна криза в США, що спровокувала зростаючу тенденцію до зниження курсу долара, підкреслила майбутні проблеми американської економіки, найпотужнішої у світі. Скорочення темпів розвитку сполучено із зниженням інвестиційного попиту. Крім того, загостриться проблема обслуговування зовнішніх державного і корпоративних боргів.

1. Бутко Н., Зеленський С., Акименко С. Сучасна проблематика оцінки інвестиційної привабливості регіонів // Економіка України. – 2005. – №11. – С.30-37.

2. Пап В. Вдосконалення інвестиційної політики в країні та вплив на розвиток інвестиційного процесу в регіоні // Регіональна економіка. – 2006. – №2. – С.50-58.

3. Федоренко В. Інвестиції та економіка України // Економіка України. – 2007. – №5. – С.12-16.

4. Бачурина І. Опасный перекося // Эксперт. – 2007. – №36. – С.42-46.

5. <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Отримано 28.03.2008

УДК 65.052.723

Т.І.СВІТЛИЧНА

Харківська національна академія міського господарства

УДОСКОНАЛЕННЯ СИНЕРГЕТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКИМ РИЗИКОМ ЗА ЕТАПАМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЦИКЛУ

Досліджуються аспекти управління ризиками. Особливу увагу приділено питанням оцінки ризиків за етапами інвестиційного циклу.

Розвиток економіки України характеризується непередбачуваністю розвитку політичних подій, швидкою мінливістю економічної ситуації, стрімким ускладненням соціальних і технологічних процесів.